

Yasheng
Huang

ZMIERZCH WSCHODU

JAK CHINY STAŁY SIĘ POTĘGĄ
I CZY GROZI IM UPADEK

Prześwity

Yasheng
Huang

ZMIERZCH WSCHODU

JAK CHINY STAŁY SIĘ POTĘGĄ
I CZY GROZI IM UPADEK

Przekład
Michał Głątki

Prześwity

Spis treści

Przedmowa | 9

Wstęp. Wyjaśnienie koncepcji EAST | 15

CZĘŚĆ I. EGZAMINY

Rozdział 1 Keju jako instrument skalowania | 53

Rozdział 2 Organizacja Chin i KPCh | 91

CZĘŚĆ II AUTOKRACJA

Rozdział 3 Państwo bez społeczeństwa | 131

Rozdział 4 Powrót do autokratycznej średniej | 183

CZĘŚĆ III STABILNOŚĆ

Rozdział 5 Co sprawia, że chińska autokracja jest tak stabilna? | 235

Rozdział 6 Przekleństwo Tullocka | 275

CZĘŚĆ IV TECHNIKA

Rozdział 7 Przeformułowanie pytania Needhama | 321

Rozdział 8 Republika rządowa | 373

CZĘŚĆ V PRZYSZŁOŚĆ MODELU EAST

Rozdział 9 KPCh Xi Jinpinga | 425

Rozdział 10 Czy Chiny mogą wyrwać się z modelu EAST? | 477

Kalendarium | 529

Bibliografia | 531

Wstęp

Wyjaśnienie koncepcji EAST

Gdy zakres możliwych działań jest największy, wiedza, na której możesz je oprzeć, jest zawsze niewielka. Gdy wiesz najwięcej, często nie masz możliwości działania.¹

– Henry Kissinger, 1970

Okres panowania dynastii Qin (221–207 p.n.e.), pierwszej chińskiej dynastii, w istotny sposób zdecydował o rozwoju politycznym Chin². Panowanie wszystkich kolejnych cesarzy, jak również ich republikańskich następców, nacjonalistycznego rządu i Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL), nosiło wiele istotnych cech dynastii Qin, takich jak autokracja, odgórne rządy i ich bezosobowy charakter, merytokracja i represyjność. Dynastia Qin dała początek politycznym Chinom. Istnieją jednak dwie niezwykle cechy tej dynastii. Po pierwsze, jak na dynastię, która wywarła tak wielki wpływ na chińską politykę, trwała ona niezwykle krótko – zaledwie czternaście lat, najkrócej ze wszystkich głównych dynastii. Po drugie, pozornie potężna dynastia Qin, która wzniosła Wielki Mur i stworzyła terakotową armię, ustandaryzowała

¹ Cytat za: U.S. Department of State, *Foreign Relations of the United States, 1969–1976*, [w:] *Foundations of Foreign Policy, 1969–1972*, tom 1, U.S. Government Printing Office, Waszyngton 2003.

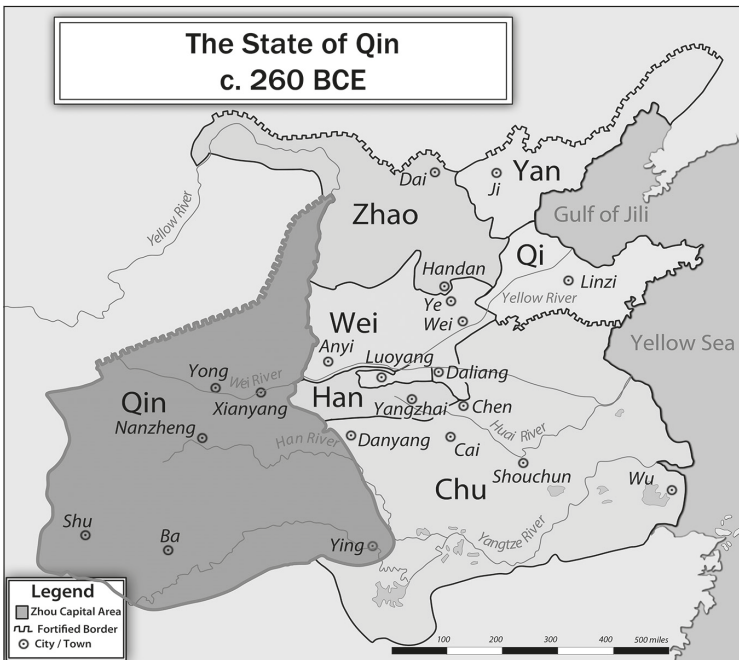
² O ile nie zaznaczono inaczej, korzystam z dat opublikowanych na stronie internetowej chińskiego rządu, http://www.gov.cn/guoqing/2005-09/13/content_2582651.htm (dostęp: 20 marca 2020).

miary, zbudowała drogi oraz stworzyła system biurokratyczny, została obalona przez bandę chłopów-buntowników uzbrojonych w drewniane kije. Wydarzenie to jest znane jako powstanie Dazexiang.

Historia ta jest w Chinach znana wszystkim dzieciom w wieku szkolnym. W 209 roku p.n.e. Chen Sheng, Wu Guang i dziewięciuset poborowych otrzymało rozkaz stawienia się w garnizonie w Yuyang, niedaleko dzisiejszego Pekinu. Silna powódź opóźniła ich przybycie, ale zgodnie z prawem Qin poborowi, którzy nie dotarli na miejsce na czas, mieli być straceni. Postawiło to Chen i Wu w sytuacji bez wyjścia – gdyby kontynuowali podróż, po przybyciu na miejsce z pewnością zostaliby straceni, gdyby zaś się zbuntowali, mieliby szansę na przeżycie. Chen i Wu wznieci rebelię. Był to pierwszy bunt chłopski w historii Chin, ustanawiający precedens dla wielu kolejnych.

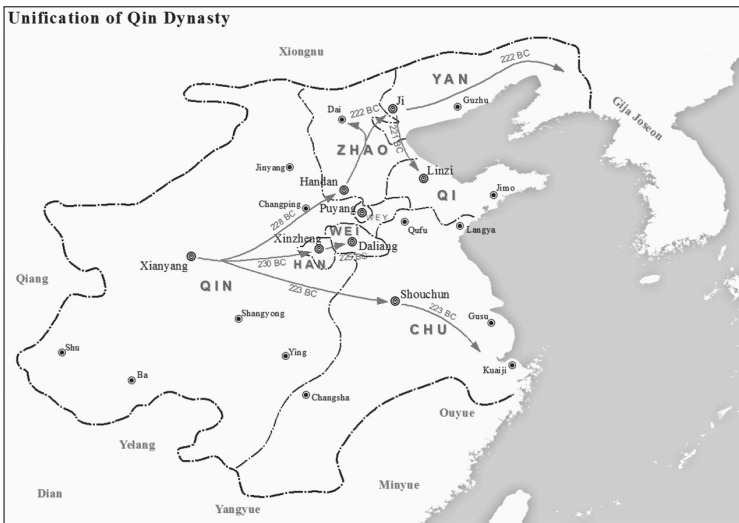
Chińskie podręczniki historii wykorzystują ten epizod, by pokazać uczniom, jak surowe były rządy Qin. Prawdziwe przesłanie jest jednak dużo głębsze. Dotyczy ono między innymi stosowanego systemu kar i nagród. Ze sposobu, w jaki wcześniej była przedstawiana ta historia, można łatwo wywnioskować, że wadliwe i źle zaplanowane rządy Qin doprowadziły do niezamierzonych konsekwencji w postaci chłopskiego buntu. Jednak taka interpretacja nie odzwierciedla naszej wiedzy o dynastii Qin. Dynastia ta opowiadała się za legizmem – doktryną, która ponad wszystko ceniła kary i nagrody. Inne dynastie mogły dopuścić się niefrasobliwości w tej kwestii, ale prawdopodobnie nie dynastia Qin.

Chiński pisarz Zhu Zhuofeng prezentuje, jak sądzę, o wiele bardziej przekonujące wyjaśnienie. W swojej książce *The Elegy of the Qin* spekuluje, że prawo dotyczące punktualnego przybycia poborowych na miejsce przeznaczenia zostało stworzone dla królestwa Qin. Królestwo Qin zjednoczyło Chiny w 221 roku p.n.e., pokonując sześć innych królestw. Wcześniej zajmowało milion kilometrów kwadratowych – to niewiele w porównaniu z późniejszym cesarstwem Qin, które było aż trzykrotnie większe. Prawo nakazujące poborowym przybycie na czas mogło być realnie wypełnione w królestwie Qin, ale nie w dużo większym cesarstwie Qin. Na rysunku 1 przedstawiono królestwo Qin (na górze) i cesarstwo Qin (na dole).

Rysunek 1. Od królestwa Qin po cesarstwo Qin. Powyżej królestwo Qin (897-221 p.n.e.), poniżej dynastia Qin (221-207 p.n.e.)

Źródło: Wikipedia, przedruk na podstawie licencji Creative Commons

Większy rozmiar cesarstwa Qin zwiększył różnorodność warunków geograficznych. Niewielki region jest bardziej jednorodny pod względem warunków topograficznych, klimatycznych i środowiskowych. Królestwo Qin położone było w suchym, północno-zachodnim regionie Chin, charakteryzującym się stabilnymi warunkami pogodowymi. Cesarstwo Qin było o wiele bardziej zróżnicowane pod tym względem. Jego terytorium rozciągało się z południowego wschodu na północ. Powodzie nie były częstym zjawiskiem w suchych, północnych regionach, ale były powszechne w południowo-wschodnich Chinach. Dazexiang i Yuyang znajdują się w dwóch różnych strefach klimatycznych i leżą poza pierwotnym obszarem królestwa Qin. Decydenci, którzy stworzyli prawo stawiania się poborowych na czas, prawdopodobnie nie mieli pojęcia o tej heterogeniczności i nie wzięli pod uwagę większej złożoności rosnącego państwa.

Napięcia między homogenicznością a heterogenicznością – nazywam je także skalą i zakresem – są motywem leżącym u podstaw chińskiej historii i współczesności. Powstanie Dazexiang pokazuje, że ignorowanie złożoności skali i zakresu odbywa się na własne ryzyko. Chińscy władcy często rozwiązywali występujące między nimi napięcia na rzecz homogeniczności. W obszarze ideologii jedna idea, konfucjanizm lub komunizm, zyskała kosztem innych. W polityce jeden władca, cesarz lub sekretarz generalny Komunistycznej Partii Chin (KPCh) dominował nad innymi ośrodkami władzy. W biurokracji jeden rodzaj kapitału ludzkiego, konfucjańscy mandaryni lub technokraci, był ważniejszy niż inne.

Wraz ze zwiększeniem homogeniczności Chin stały się również większe³. Państwo dynastii Han (202 p.n.e. – 220 n.e.) zajmowało obszar sześciu milionów kilometrów kwadratowych⁴. (Liczby są szacunkowe i odnoszą

³ Przytoczone w tym miejscu dane pochodzą ze strony internetowej Heyzhen: <https://www.heyzhen.com/%E4%B8%AD%E5%9B%BD%E5%8E%86%E4%BB%A3%E7%9A%84%E7%96%86%E5%9F%9F%E9%9D%A2%E7%A7%AF/#%E5%85%83%E6%9C%9D1400%E4%B8%87%E5%B9%B3%E6%96%B9%E5%85%AC%E9%87%8C>.

⁴ Historyczne szacunki dotyczące tych obszarów geograficznych nie są precyzyjne ani jednolite. Szacunki porównałem z czterema źródłami, które zawierają dane z najdłuższych okresów. Po wykorzystaniu wszystkich dostępnych szacunków

się do obszaru zajmowanego przez państwo określonej dynastii u szczytu jej potęgi). Dynastia Tang (618–907) podwoiła go do około 12 milionów kilometrów kwadratowych. W czasach dynastii Song (960–1279) wielkość Chin zmniejszyła się do zaledwie 2,8 miliona kilometrów kwadratowych, ale potem Chiny zaczęły gwałtowną ekspansję terytorialną. W szczytowym okresie, w czasach dynastii Yuan (1271–1368), Chiny zajmowały obszar około 34 milionów kilometrów kwadratowych, znacznie większy niż Rosja (17 milionów kilometrów kwadratowych), największy obecnie kraj na ziemi. Państwa dynastii Ming (1368–1644) i Qing (1644–1911) zajmowały odpowiednio 10 i 13 milionów kilometrów kwadratowych. Chińska Republika Ludowa (ChRL) zajmuje obecnie powierzchnię 9,6 miliona kilometrów kwadratowych. (Dla porównania powierzchnia Stanów Zjednoczonych to 9,1 miliona kilometrów kwadratowych).

Wraz z rozszerzeniem terytorium Chiny zwiększyły również swoją biurokrację. W czasach dynastii Tang biurokraci stanowili 0,02% populacji; liczba ta wzrosła do 0,06% w okresie południowej dynastii Song (1127–1279) i 0,18% w okresie dynastii Ming. W przypadku Qing, ostatniej chińskiej dynastii, dostępne szacunki są bardzo zróżnicowane i mniej wiarygodne. ChRL przeniosła biurokrację na zupełnie inny poziom. W 1982 roku liczba urzędników wynosiła 0,08% populacji, mniej więcej tyle, ile za czasów dynastii Song, ale obliczenia bazują na wąskiej definicji administracji⁵. Szersza definicja musiałaby obejmować szeregowych członków KPCh, którzy często pełnią funkcje rządowe, działając zgodnie z wytycznymi partii. Dziś KPCh liczy 96 milionów osób, czyli 6,6% populacji.

Późniejsze dynastie charakteryzowały się długim okresem panowania. Co prawda dynastia Yuan rządziła zaledwie 97 lat, ale dynastie Tang (289 lat), Song (319 lat), Ming (275 lat) i Qing (266 lat) cieszyły się imponującą długowiecznością. Uważa się, że dynastia Han była najdłuższą panującą dynastią w Chinach. Okres jej panowania to 414 lat – mniej więcej

i ich uśrednieniu dochodzimy do takich samych wniosków.

⁵ Guowuyuan 国务院 [State Council], *Zhongguo Disanci Renkou Pucha Ziliao Fenxi*.

tylko samo, ile istniała częściowo jej współczesna Republika Rzymska (509–27 p.n.e.).

Jednak porównanie to jest dyskusyjne. Dynastię Han można postrzegać jako dzielącą się na dwa okresy: Zachodnią dynastię Han (206 p.n.e. – 9 n.e., 214 lat panowania) i Wschodnią dynastię Han (25–220, 195 lat panowania)⁶. Liu Xiu, założyciel Wschodniej dynastii Han, był potomkiem cesarskiego klanu z Zachodniej dynastii Han, ale nie należał do bezpośredniej linii sukcesji. Jego przodkowie od pokoleń byli na prowincji właścicielami ziemskimi. Pokonanie jedenastu innych pretendentów do tronu zajęło Liu Xiu około dziesięciu lat i pozwoliło mu zapoczątkować nową dynastię. Jeśli spojrzymy na Zachodnią i Wschodnią dynastię Han jako wystarczająco różniące się od siebie, dynastyczna długowieczność pojawia się później.

Przejdźmy teraz do Chińskiej Republiki Ludowej. Minie trochę czasu, zanim osiągnie 319 lat istnienia, tak jak dynastia Song, ale jej długowieczność tak czy inaczej jest imponująca. Rozważmy następujące atrybuty ChRL:

- To jeden z zaledwie pięciu jawnie komunistycznych krajów na świecie.
- Wytrzymała katastrofalne wstrząsy, takie jak Wielki Skok, rewolucję kulturalną i stłumienie protestów na placu Tiananmen w 1989 roku.
- Przetrwiała liczne kryzysy, które obaliły mniejsze reżimy (taki jak indonezyjski w 1998 roku), a nawet zaczęła lepiej prosperować. Niektóre z tych kryzysów miały źródło zewnętrzne, inne wynikały z błędów chińskiego przywództwa. Można tu wspomnieć azjatycki kryzys finansowy w 1998 roku, kryzys finansowy w 2008 roku, epidemię SARS w 2003 roku, skandal związany z zakażeniem mleka melaminą w 2008 roku, krach giełdowy

⁶ Pomiędzy dwoma dynastiami Han władzę zdobył Wang Mang (45 p.n.e. – 23 n.e.) i stworzył dynastię Xin (9 p.n.e. – 24 n.e.).

w 2015 roku, wielodniowe alarmy smogowe w głównych chińskich miastach oraz pandemię COVID-19.

- Z pozorną bezkarnością była w stanie wdroić zarówno gospodarcze, jak i polityczne terapie szokowe: drakońską politykę jednego dziecka (1980–2015), masowe zwolnienia w przedsiębiorstwach państwowych w latach dziewięćdziesiątych (obejmujące od 30 do 50 milionów pracowników), przejmowanie nadwyżek w rolnictwie zarówno w epoce Mao, jak i – fakt, który jest znacznie mniej znany – w latach dziewięćdziesiątych, kontrola rozprzestrzeniania się wirusa COVID-19, lockdowny wielu miast w latach 2020–2022, spowodowana zarzutami korupcyjnymi masowa czystka elit politycznych i gospodarczych pod rządami Xi Jinpinga oraz zniesienie limitu dwóch kadencji prezydenckich w 2018 roku.
- Przetrwiała rzekomo liberalizujące skutki powstania klasy średniej, rozwijającego się sektora prywatnego, globalizacji i rosnącego standardu życia, mimo oczekiwań, że rozwój gospodarczy doprowadzi do demokratyzacji kraju.

1 października 2023 roku Chiny obchodziły siedemdziesiątą czwartą rocznicę powstania Republiki Ludowej, tym samym stając się najbardziej długowiecznym państwem komunistycznym na świecie i przejmując palmę pierwszeństwa od Związku Radzieckiego. Nie spełniły się przepowiednie licznych zachodnich obserwatorów, w tym najbardziej znanego Gordona Changa. Jego książka *The Coming Collapse of China* (*Nadchodzący upadek Chin*) została opublikowana w 2001 roku. Wydaje się, że ponad dwadzieścia lat później „nadchodzący” nadal pozostaje pojęciem względny.

Chang podąża czcigodnymi śladami błędnej oceny trwałości chińskiego reżimu. W latach pięćdziesiątych XIX wieku Marks przewidywał rychły upadek dynastii Qing⁷. Jednak mimo ogromnej presji buntów

⁷ J.D. Spence, *The Search for Modern China*, W. W. Norton, Nowy Jork 1990.

ludowych i zagranicznych inwazji dynastia Qing trwała przez kolejne sześćdziesiąt lat, przeżywając samego Marksa. Z perspektywy czasu wszystko wydaje się oczywiste, ale polityka światowa jest na tyle skomplikowana, że nie sposób surowo osądzać prognostów, którzy się myślą. Warto jednak zwrócić uwagę na obalenie zarówno przez cesarskie Chiny, jak i ich komunistycznego następcę przewidywań dotyczących długości trwania tych państw, ponieważ takie błędne prognozy pojawiały się wielokrotnie.

Bardziej kompetentni znawcy Chin nie spieszą się z przewidywaniami dotyczącymi ich upadku. W kwestii cesarskich Chin Eric Jones zauważa: „Wyjątkowość Chin polegała na podtrzymywaniu cesarstwa i zachowaniu kultury przez ogromnie długi czas”. Politolog Andrew Nathan zwrócił uwagę na „autorytarną odporność” Chin w następstwie stłumienia protestów na placu Tiananmen, zaprzeczając pogładowi wielu, że wydarzenie to zadało śmiertelny cios legitymizacji władzy KPCh⁸. Na początku lat dziewięćdziesiątych analitycy zaczęli sprawdzać tabele długości życia, przewidując, że śmierć Deng Xiaopinga poprzedzi koniec samego reżimu. (Deng zmarł w 1997 roku).

Uczestniczyłem w tej debacie i szczęśliwie znalazłem się po właściwej stronie historii. W 1995 roku, publikując w „Foreign Policy” artykuł *Why China Will Not Collapse*, przekonywałem, że po śmierci Denga w Chinach nie wróci chaos z 1976 roku⁹. Powody, które wymieniłem, to wywołana rozwojem gospodarczym większa integracja gospodarcza chińskich regionów i wzrost nacjonalizmu w ramach partyjnej ideologii. Te dwa spostrzeżenia dobrze przetrwały próbę czasu.

ChRL pod rządami Mao doświadczała walk o władzę. Po 1978 roku, w epoce reform, walki o władzę znacznie osłabły. Miały miejsce masowe protesty społeczne, zwłaszcza demonstracje w 1989 roku, ale zasadniczo te powszechne bunty zostały opanowane bez znacznych szkód

⁸ A.J. Nathan, *China's Changing of the Guard: Authoritarian Resilience*, „Journal of Democracy” 2003, 14, 1, ss. 6–17.

⁹ Y. Huang, *Why China Will Not Collapse*, „Foreign Policy” 1995, 99, ss. 54–68.

dla ogólnej architektury chińskiego państwa. Liczba członków KPCh w latach po stłumieniu protestów na placu Tiananmen rosła wraz z dochodami z podatków, gospodarką i dobrobytem chińskich obywateli. Z czasem system polityczny stał się jednak zauważalnie bardziej autorytarny. Powrót pod rządami Xi Jinpinga do pewnych form kultu jednostki i jednoosobowej dyktatury jest tak daleki od normy, że niewielu chińskich uczonych się go spodziewało. Wielu – w tym ja sam – w 2012 roku przewidywało, że system będzie trwał.

Chińska autokracja wydaje się bardziej trwała niż autokracje w innych krajach. Przypomnijmy sobie iskrę, która rozpałała to, co ostatecznie przekształciło się w „arabską wiosnę”. Katalizatorem był akt samospalenia ulicznego handlarza w Tunezji, który chciał w ten sposób zaprotestować przeciwko konfiskacie jego majątku przez urzędnika miejskiego. Uliczni sprzedawcy w Chinach są rutynowo nękan i bici, a ich majątki są konfiskowane. Chińskie projekty urbanizacyjne doprowadziły do licznych eksmisji właścicieli nieruchomości. Żadne z tych wydarzeń nie wzruszyło pozycji KPCh. Protesty przeciwko polityce „zero COVID” w 2022 roku, które z pewnością stanowią potężne zagrożenie, raczej nie wykołują samej KPCh, jeśli nie dojdzie do znaczących rozłamów w kierownictwie najwyższego szczebla i nie pojawią się duże problemy gospodarcze.

Moja książka zmagą się z ważkim pytaniem o trwałość chińskiego systemu politycznego i innymi pokrewnymi kwestiami w kontekście historycznym i współczesnym. A pytań jest mnóstwo. W jaki sposób Chinom udało się powiększyć swój zasięg terytorialny i osiągnąć większą trwałość reżimu? Jakich narzędzi i instrumentów użyto, by osiągnąć taki rezultat? Inne ważne pytanie dotyczy powstania i upadku chińskich technologii oraz związków między rozwojem politycznym i technicznym. W jaki sposób KPCh, jedna z najbardziej zacieklej autokracji na świecie, która dławi wolność słowa i dociekań naukowych, zdołała poczynić tak duże postępy w nauce i technice? I robi to w sposób, którego ani Związek Radziecki, ani jej własny cesarski poprzednik nie potrafili wdrożyć – postępy są osiągnane dzięki dynamicznej przedsiębiorczości

i komercyjnym zastosowaniom rozwiązań technicznych. Nie są to *Lonely Ideas* (*Osamotnione idee*)¹⁰.

Chcę zbadać, co sprawia, że KPCh, gigantyczna organizacja zrzeszająca 96 milionów członków, liczniejsza niż wiele krajów, nieustannie trwa. Chcę przeanalizować, jak zbudowała system, który zezwala na wystarczającą ilość indywidualnej inicjatywy, by umożliwić wzrost gospodarczy, jednocześnie nie dopuszczając do załamania samego systemu. Ostatnia część książki poświęcona jest przyszłości. Wyjaśniam w niej drogę do władzy Xi Jinpinga i badam szersze implikacje jego zwrotu się w stronę skrajnej autokracji.

W dalszej części wstępu przedstawię ramy naświetlone przez powstanie Dazexiang – narody często zmagają się z utrzymaniem właściwej równowagi między skalą a zakresem, a sukces odniosły te, którym się to udało. Nakreślę cztery zagadnienia opisane szerzej w kolejnych rozdziałach – system egzaminów, autokrację, stabilność i technikę – pod kątem tego, w jaki sposób łagodzą te napięcia. Zakończę wstęp omówieniem ogólnego zarysu książki, by pomóc czytelnikowi poruszać się po koncepcjach, faktach i ideach w niej przedstawionych.

Równoważenie skali i zakresu

Duży naród jest zarówno błogosławieństwem, jak i przekleństwem. W swojej książce *The Size of Nations* Alberto Alesina i Enrico Spolaore wyjaśniają wiele napięć i kompromisów, do których dochodzi między skalą narodu a jego zakresem¹¹. Duża skala może przynieść oszczędności w postaci ekonomii skali, ale duży zakres może być źródłem niezgody i niespójności. Obaj ekonomiści zalecają określenie optymalnej strefy

¹⁰ T.-H. Sng, *Size and Dynastic Decline: The Principal-Agent Problem in Late Imperial China, 1700–1850*, „Explorations in Economic History” 2014, 54, ss. 107–127.

¹¹ A. Alesina, E. Spolaore, *The Size of Nations*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts 2005.

między tymi dwoma przeciwstawnymi siłami, żeby zmaksymalizować korzyści zarówno skali, jak i zakresu.

Łatwiej powiedzieć niż zrobić. Zilustruję to porównaniem dwóch historycznych systemów politycznych: rzymskiego i cesarskich Chin. Od założenia republiki w 509 roku p.n.e. do obalenia ostatniego cesarza rzymskiego w 476 roku rzymski system rządów jest porównywalny pod względem długości z monarchicznymi Chinami (221 p.n.e. – 1911 n.e.). Nie jest to jednak idealne porównanie – z dwóch powodów. Po pierwsze, Cesarstwo Rzymskie (27 p.n.e. – 476 n.e.) było poprzedzone Republiką Rzymską (509–27 p.n.e.), a zmiana „typu ustroju” kontrastuje z niezmiennością reżimu cesarskich Chin (nie mówimy o epoce komunistycznej). Monarchiczna faza systemu rzymskiego to tylko ułamek czasu funkcjonowania monarchii w Chinach.

Druga różnica polega na tym, że Cesarstwo Rzymskie zostało podzielone na część zachodnią i wschodnią jeszcze przed 476 rokiem, gdy Europa „uciekła” Rzymowi¹². To wyraźne potwierdzenie, że imperium miało problemy ze skalowaniem i było zbyt duże, by można nim było zarządzać jako pojedynczą jednostką administracyjną, zatem musiało przystać na kompromis między skalą i zakresem. To nie jedyny problem. Po upadku Cesarstwa Rzymskiego ambitni władcy i dowódcy wojskowi wielokrotnie próbowali zjednoczyć Europę na jego wzór. Wszystkie te próby zawiodły.

Cesarskie Chiny od czasu do czasu się rozpadały, ale takie sytuacje były rozłamami de facto, nigdy de iure, a w VI wieku odtworzyły się jako zjednoczony kraj i od tego czasu były jednolitym państwem. Następnie rozpoczęła się gwałtowna ekspansja i państwo skalowało się zarówno przestrzennie, jak i czasowo. Dzisiejsze Chiny pod rządami KPCh są w dużym stopniu kontynuacją swojego dawnego cesarskiego poprzednika – despotycznego, zjednoczonego i trwającego mimo pojawiających się przeciwności.

¹² W. Scheidel, *Escape from Rome: The Failure of Empire and the Road to Prosperity*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey 2019.

W jaki sposób Chiny zbudowały i od wieków utrzymują swoją potęgę oraz dlaczego teraz grozi im upadek i porażka w wyścigu z Zachodem

Chińskie społeczeństwo od czasów starożytnych jest kształtowane przez model EAST (egzamin, autokrację, stabilność i technikę). Od funkcjonującego od 587 roku egzaminu do służby cywilnej, znanego jako *keju*, po system zarządzania kadrami Komunistycznej Partii Chin (KPCh) – kolejne chińskie autokratyczne władze rozwinęły wyjątkowe narzędzia służące homogenizacji idei, norm i praktyk. Jednak to ujednoczenie ma ogromną wadę – tłumi kreatywność i ostatecznie może doprowadzić do upadku współczesnych Chin.

Yasheng Huang pokazuje drogę od dynamizmu do skrajnej stagnacji, którą przeszły Chiny po wprowadzeniu egzaminów *keju*. Okresy największej prosperity, takie jak za czasów dynastii Tang (618–907) czy pod rządami reformatorskiej KPCh, następowały wtedy, gdy wielkość i siła biurokracji (skala) były równoważone zróżnicowaniem idei (zakresem).

Doceniając niezwykle sukces Chin w ostatnim półwieczu, autor dostrzega zagrożenia, jakie mogą pojawić się w konsekwencji odejścia od reform politycznych i gospodarczych pod rządami obecnego przywódcy Chin Xi Jinpinga. KPCh ponownie przedkłada konformizm nad nowe idee, powracając do modelu *keju*, który ostatecznie doprowadził do upadku chińskiej potęgi.

Duży naród jest zarówno błogosławieństwem, jak i przekleństwem. Czy chińscy przywódcy potraktują poważnie lekcję płynącą z historii Państwa Środka? Czy uda im się ocalić prawdziwe źródło swojej prosperity?

Chiny nie raz nas zaskakiwały i z pewnością zrobią to ponownie. Era Xi Jinpinga znów stawia przed nami wiele z tych pytań, na które odpowiedzi uważaliśmy za oczywiste.

Partner wydania:

UKŁAD SIŁ

wydawnictwoprzeswity.pl

Patron medialny:

**PODRÓŻ
BEZ PASZPORTU**
— MATEUSZ GRZESZCZUK

Książka dostępna również jako e-book.

ISBN 978-83-8175-561-0

9 788381 755610 >

P20243001

Cena 89,90 zł